

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj Napoca
Facultatea de Studii Europene
Școala doctorală: „Paradigma europeană”

TEZA DE DOCTORAT

- REZUMAT -

***De la competența estetică
la competența transculturală:
abordarea transdisciplinară
în didactica limbii și a culturii franceze***

Doctorand :

Dana Lăcrămioara Oltean

Indrumător științific:

prof. univ. dr. Basarab Nicolescu

2011

Cuprins

Introducere	Erreur ! Signet non défini.
Pentru o educație autentică, integrală, transdisciplinară.....	Erreur ! Signet non défini.
Capitolul1	Erreur ! Signet non défini.
Un cuvânt-cheie în didactică: competența.....	Erreur ! Signet non défini.
1.1 De la viață la didactică	Erreur ! Signet non défini.
1.2 De la didactică la competență.....	Erreur ! Signet non défini.
1.3 Competența contestată - abordarea prin competențe (APC) ..	Erreur ! Signet non défini.
1.4 Competențele în didactica limbii franceze ca limbă străină..	Erreur ! Signet non défini.
1.5 Abordarea prin situații (APS).....	Erreur ! Signet non défini.
1.6 Cum evaluăm competența ?	Erreur ! Signet non défini.
Capitolul 2.....	Erreur ! Signet non défini.
O paradigmă nouă: educația transdisciplinară	Erreur ! Signet non défini.
2.1 Educație și metodologia transdisciplinară.....	Erreur ! Signet non défini.
2.1.1 Postulatul epistemologic: complexitatea lumii	Erreur ! Signet non défini.
2.1.2 Postulatul ontologic: pluralitatea nivelelor de realitate..	Erreur ! Signet non défini.
2.1.3 Postulatul logic: principiul terțului inclus	Erreur ! Signet non défini.
2.2 Modelul Galvani – Pineau	Erreur ! Signet non défini.
2.3 Spre un curriculum transdisciplinar	Erreur ! Signet non défini.
Capitolul 3.....	Erreur ! Signet non défini.
Competența transculturală	Erreur ! Signet non défini.
3.1. Competența interculturală versus competența culturală	Erreur ! Signet non défini.
3.2 Micro-competența lexico-culturală.....	Erreur ! Signet non défini.
3.3 Competența transculturală.....	Erreur ! Signet non défini.
3.4 Competența istorică	Erreur ! Signet non défini.
3.4.1 Statutul epistemologic al istoriei.....	Erreur ! Signet non défini.
3.4.2 Care e finalitatea educativă ?.....	Erreur ! Signet non défini.
Capitolul 4.....	Erreur ! Signet non défini.
Competența estetică.....	Erreur ! Signet non défini.
4.1 Competența estetică în scrierile teoretice.....	Erreur ! Signet non défini.
4.1.1 Disciplinele și indisciplina imaginii.....	Erreur ! Signet non défini.
4.1.2 Avem nevoie de o competență estetică ?.....	Erreur ! Signet non défini.
4.1.3 Ce este competența estetică ?	Erreur ! Signet non défini.
4.1.4 Tabloul – obiect transdisciplinar.....	Erreur ! Signet non défini.

4.2 Competența estetică în practica muzeală	Erreur ! Signet non défini.
4.2.1 Muzeul de artă este un spațiu educațional ?	Erreur ! Signet non défini.
4.2.2 Ce fel de educație oferă muzeele de artă ?	Erreur ! Signet non défini.
4.2.3 Muzeul imaginar	Erreur ! Signet non défini.
Capitolul 5. Experiența transdisciplinară.....	Erreur ! Signet non défini.
5.1 O propunere de curs.....	Erreur ! Signet non défini.
5.2 Trăind transdisciplinaritatea în context informal.....	Erreur ! Signet non défini.
5.2.1 Subiectul experimentării pre-testului și protocol.....	Erreur ! Signet non défini.
5.2.2 Protocolul evaluării	Erreur ! Signet non défini.
5.2.3 Concluzii.....	Erreur ! Signet non défini.
5.3 Trăind transdisciplinaritatea în context formal.....	Erreur ! Signet non défini.
5.3.1 Competența în acțiune	Erreur ! Signet non défini.
5.3.2 Performanța estetică	Erreur ! Signet non défini.
5.3.3 Performanța transculturală.....	Erreur ! Signet non défini.
5.3.4 Competența analizată și explicitată.....	Erreur ! Signet non défini.
5.3.5 Competența conceptualizată și generalizabilă.....	Erreur ! Signet non défini.
Bilant.....	Erreur ! Signet non défini.
Capitolul 6 - Concluzii	Erreur ! Signet non défini.
Anexe	Erreur ! Signet non défini.
1- Spectrul electromagnetic.....	Erreur ! Signet non défini.
2- Un palimpsest iconic.....	Erreur ! Signet non défini.
3- Afisul Telerama în metrourile parizian (2010)	Erreur ! Signet non défini.
4- Afisul pentru experiența transdisciplinară la muzeu	Erreur ! Signet non défini.
5- Afisul pentru cursul experimental	Erreur ! Signet non défini.
6- Tablourile – suport pedagogic.....	Erreur ! Signet non défini.
7- Transcrierea filmului documentar	Erreur ! Signet non défini.
8- Transcrierea interviurilor initiale.....	Erreur ! Signet non défini.
9- Transcrierea interviurilor finale.....	Erreur ! Signet non défini.
10- Expoziția virtuală și comentariile tablourilor.....	Erreur ! Signet non défini.
Bibliografie	Erreur ! Signet non défini.
i. Bibliografie principală	Erreur ! Signet non défini.
ii. Bibliografie secundară	Erreur ! Signet non défini.
iii. Bibliografie generală	Erreur ! Signet non défini.
iv. Bibliografie specială	Erreur ! Signet non défini.
v. Conferințe, seminarii, stagii	Erreur ! Signet non défini.
vi. Publicații și conferințe	Erreur ! Signet non défini.

Cuvinte-cheie: educatie transdisciplinară, obiect transdisciplinar, nivele de realitate, didactica artei, didactica limbii franceze ca limbă străină, abordarea prin situatii, competenta, competenta estetică, competenta transculturală, competenta interculturală, competenta lexico-culturală, competenta etimologică, tablou, muzeu de artă

În introducerea am încercat să enumăr câțiva factori care descriu problemele actuale din educație în era societății bazate pe informație. În fața provocărilor sociale (mondializarea economiilor și a comunicațiilor, revoluția informatică și epistemologică (« big bang-ul disciplinar ») cu care se confruntă societatea secolului 21, oferta educațională este adesea în decalaj în raport cu nevoile. În ciuda păcatelor sale, a rigidității sale, în ciuda eșecului școlar, în ciuda tentației descolarizării, ea are totuși un rol esențial căci antropologia ne învață că omul nu este o ființă biologică ci una bioculturală, o ființă nedesăvârșită, o ființă-în-formare și aceasta pe toată durata vieții sale. Concret în domeniul didacticii limbilor și a culturilor: cum predăm în secolul 21 ?

Să intrăm în contact cu o cultură străină simultan cu corpul nostru, inima noastră și spiritul nostru vorbind această limbă străină, pentru a încerca să înțelegem un pic mai bine lumea, și prin aceasta să ne cunoaștem pe noi-însine, printr-o activitate ludică între pictor și spectator, activitate ghidată discret de către profesor, și riguros pregătită și documentată timp de mai mulți ani – iată experiența transdisciplinară pe care o propun, o povestesc, o trăiesc și o analizez după o clarificare conceptuală a metodei.

În capitolul 1, după o evocare a nasterii și a nobletei didacticii printre științele umane, am încercat să circumscriu o noțiune-cheie, devenită incontournableă în pedagogie și în numeroase alte domenii : competența. Am împrumutat de la ergonomia muncii o primă definiție. Această noțiune este însă puternic criticată în pedagogie atunci când desemnează abordarea prin competente (APC). Am rezumat critica virulentă pe care un cercetător belgian, Nico Hirtt, a adresat-o acestei metode pedagogice și reliefat punctele pertinente înainte de a-mi nuanța poziția, favorabilă menținerii noțiunii de competență precum și a anumitor aporturi ale APC, cum ar fi cel de evaluarea autentică. Dacă abordarea prin competente pare esuată și suscită numeroase polemici, în schimb noțiunea de « competență » posedă un potențial neepuizat de APC. Am amintit rolul central detinut de această noțiune în abordarea comunicativă precum și tabloul competentelor difuzat de Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi Străine.

Capitolul se încheie cu o a doua definiție a noțiunii de competență, lansată de un grup de cercetători din Quebec - Philippe Jonnaert, Moussadak Ettayebi și Rosette Defise – ce propun un model în care mi-am recunoscut imediat intuițiile în practica didacticii limbilor și a culturilor: « abordarea prin situații » (APS) sau « abordarea situată ». Caracterul novator al demersului rezultă din asocierea competenței cu contextul educațional reiese printr-o comparație cu pedagogia tradițională, cunoscută în literatura de specialitate ca « pedagogia prin obiective » (PPO).

Rezultă de aici un nou model de construire a competențelor în cinci etape :

- competența virtuală ce trebuie ancorată într-o situație
- competența în acțiune ce rezultă ca urmare a tratării competente
- competența analizată și explicitată (competența nedesprinsă de situație, dar analizată în afara situației)
- performanța (manifestarea competenței, urma rămasă după tratarea competenței a situației)
- competența conceptualizată și generalizabilă, adaptabilă

Acest model prezintă cel puțin două mare avantaje: mai întâi, în ciuda complexității sale, este operational; apoi, luarea în calcul a situațiilor ne obligă să folosim resurse atât disciplinare cât și multidisciplinare și deci, să deschidem poarta transdisciplinarității în pedagogie.

Am conceput mai apoi un sistem de evaluare a competenței răspunzând aceluiași criterii de complexitate, de deschidere și de autenticitate, convergent cu modelul cercetătorilor Quebec dar și cu avantajul modalităților de reperare a competențelor utilizate în lumea ergonomiei muncii.

Având o metodă ce se reclamă din constructivism, fondată pe o noțiune dinamică validată de mai multe domenii ale cunoașterii, un algoritm al etapelor învățării, o strategie frumoasă de evaluare ce multiplică probele, ceea ce am putea numi o « tehnică pedagogică » încă nu avem totul : mai trebuie să avem o viziune filozofică, să stim încotro vrem să-i ducem pe elevi.

În capitolul 2 am încercat să aplic metodologia transdisciplinară la didactica limbilor și a culturilor. Voga pe care o cunoaște în prezent termenul « transdisciplinar » dar și haloul semantic cu care este utilizat adesea impunea precizarea prealabilă a accepției pe care i-o dau, care este aceea pe care Basarab Nicolescu a definit-o într-un mod coerent și consistent, pe o bază filozofică, în cărțile sale *Noi, particula și lumea; Transdisciplinaritatea. Manifest ;*

Realitatea. Această definiție se sprijină pe (1) postulatul epistemologic corespunzând constientizării complexității lumii, (2) postulatul ontologic al unei pluralități de nivele de realitate în acord cu viziunea lumii descoperite de fizica cuantică în urmă cu un secol și (3) postulatul logic cunoscut ca principiul tertului inclus, formulat de Ștefan Lupascu.

În paralel am delimitat transdisciplinaritatea de *multidisciplinaritate* și de *interdisciplinaritate*.

Viziunea transdisciplinară antrenează mai multe consecințe în pedagogie :

O educație transdisciplinară se opune pedagogiei tradiționale tributare modelului taylorian al muncii pe bandă rulantă și bazată pe parcelizarea și decontextualizarea cunoștințelor.

La nivel psihologic, în pedagogia tradițională, se așteaptă ca elevul să se conformeze modelului, normei. Spre deosebire de acest reductionism, în viziunea transdisciplinară ființa umană trebuie considerată la diferite nivele : cuantic (microfizic), biologic, social, psihologic cu diversele sale componente rațională, afectivă, imaginativă, imaginară..., ceea ce implică diferite nivele de interacțiune cu mediul conducând la diferite nivele de percepție.

Resultă o împărțire ternară Subiect – Obiect – Interacțiune, pe care am întâlnit-o deja în didactică în abordarea situată a lui Jonnaert : Subiect – Obiect – Acțiune în Situație.

O lecție lucidă în ce privește învățarea conform căreia a cunoaște nu este neapărat acelasi lucru cu a înțelege atâta timp cât a cunoaște nu este dublat de o experimentare a cunoștințelor la un nivel semnificativ de către elevi.

La nivel epistemologic, în didactica limbilor și a culturilor, această viziune ne permite să revizuiți perechile considerate în mod tradițional ca fiind contradictorii, în conformitate cu logica binară a tertului exclus, cum ar fi : studiem limba / cultura ? Împrumutând argumente de la sociolingvistică (limbile pidgin și sabir), de la lexicologie (« cultură comună », « încărcătură culturală împărtășită », « lexicultură », « palimpsest verbal »), de la stilistică (« stil colectiv », « etimon spiritual »), am propus imaginarul limbii ca tert inclus între cele două entități ireductibile una la cealaltă: limba și cultura.

Am propus de asemenea palimpsestele iconice ale lui Anne Pauzet ca tert inclus al termenilor binomului didactic, deja clasic în didactica limbilor străine, cultura savantă / cultura cotidiană. Noua Isotrie, numit azi mai degrabă istorie socială, joacă și ea rolul de tert inclus a două discipline distincte : antropologia și istoria evenimentială, exemplul deosebit de relevant pentru demersul meu didactic experimental. Abordarea transdisciplinară pune în evidență necesitatea de a educa simultan latura rațională și cea emoțională a omului, ceea ce

este posibil dacă privim opera de artă ca tertul inclus capabil să rezolve într-un mod creativ această contradicție.

Un grup de cercetători francezi, Galvani-Pinneau, au propus deja un model de formare inspirat din principiile transdisciplinarității. În vreme ce educația în sens tradițional este înțeleasă ca transmitere-dobândire de cunoștințe și de comportamente, formarea este definită ca istoricul interacțiunilor unei ființe cu mediul său fizic și social. Educația ar rezulta din interacțiunea acestor trei poli : sine (autoformare), ceilalți (heteroformare), lucrurile (ecoformare). Autorii remarcă apoi că acest proces de formare corespunde a ceea ce Gilbert Durand numește *traseul antropologic* din care se inspiră pentru a stabili trei nivele de percepție ale subiectului transdisciplinar corespunzând nivelelor de realitate ale obiectului transdisciplinar.

- nivelul practic al gestului
- nivelul epistemic al conceptului
- nivelul simbolic al imaginarului

Am reținut din modelul Galvani-Pineau mai întâi cele trei nivele de interacțiune dintre persoana și mediu, fie că le numim *nivele de percepție* (Nicolescu) fie *nivele de reprezentare* (Pineau), apoi concluziilor autorului ca « imaginația simbolică este tertul inclus al oricărei reprezentări umane » și în cele din urmă, traseul antropologic al lui Gilbert Durand, care cu cele trei etape de învățare: opoziția S-O, complementaritatea S-O, fuziunea S-O arată că orice soc, fie că e cultural, estetic, lingvistic sau de învățare, poate fi depășit.

La capătul acestor considerații proiectul meu de didactică transdisciplinară prinde contur și poate fi descris ca un demers ce constă în « materializarea » culturii franceze într-un obiect cu care îi pun în contact pe elevi pentru a-i învăța să domesticească socul cultural, lingvistic și estetic.

Pentru proiectarea curiculară a acestui proiect mi s-a părut util conceptul de *învățare integrată* (Ciolan) ceea ce înseamnă *integrarea* conținuturilor de învățat prin relationarea diverselor discipline școlare în mod tradițional izolate prin luarea în considerare a experiențelor și cunoștințelor anterioare ale elevilor. Astfel, integrarea curiculară de tip transdisciplinar presupune fuziunea conținuturilor ce urmează a fi învățate. Pentru a ieși din decupajele disciplinare soluția este să alegem o temă care să le transească : de exemplu, seducția, și să convocăm artele și științele la un festin spiritual. Dar care sînt aceste arte și aceste științe pe care am putea să le convocăm astfel încât să ne permită nu doar să abordăm și să tratăm această temă într-un mod pertinent și potrivit cu situația învățării unei limbi și a unei culturi străine, ci și să o experimentăm la un nivel semnificativ ? Intrucât opera de artă joacă

pretutindeni rolul de tert inclus, propune un curriculum transdisciplinar care să înglobeze arta (pictura), stiinta (istoria în special) si limba străină (franceza).

Conceptul de *curriculum absent* m-a interpellat în legătură cu discursul dublu despre valoarea artei, a esteticului : unei valori comerciale si politice uneori exagerate îi corespunde o totală devalorizare în educatia formală. Or absenta unei discipline precum istoria arti din curriculumul oficial nu este fără consecinte asupra optiunilor care i se oferă unui licean ori unui student, dar si asupra alternativelor de care dispune acesta si prespectivelor pe care poate să le adopte în înțelegerea si interpretarea unei probleme. Aceasta nu poate decât să sporească valoarea unui proiect didactic ce încearcă să recupereze ceea ce este pe nedrept uitat sau devalorizat de educatia oficială deoarece vine să umple o lacună educatională la elevi.

În capitolul 3, am încercat să răspund la întrebarea: ce fel de competenta construiesc cei care învată o limbă si o cultură străină ? Nu se poate pune problema să dobândească aceeași *competență culturală* ca autoctonii, pentru că pe de o parte dispun deja de o competență în cultura lor maternă iar pe de altă parte suportă socul culturii străine. În acest caz obiectivul este a învăța întâlnirea, a gestiona acest soc si reprezentările pe care cele două culturi – a sa si cea străină – le au una asupra celeilalte, ceea ce echivalează cu o *competență interculturală*, notiune ce se opune *multiculturalului* si *pluriculturalului* ce se limitează la a constata diferente fără să existe interactiune. Dar socul cultural este cu atât mai dificil de rezolvat cu cât este însoțit de un *soc lingvistic*, în fata căruia competenta lexicală se dovedeste insuficientă, ceea ce impune operarea unei distinctii mai fine. Propun deci să distingem, în interiorul competentei lexicale, o componentă sau *micro-competență lexico-culturală* care să vizeze sensibilizarea la spiritul limbii sau stilul colectiv sau imaginarul limbii, reflectarea la cuvintele cu încărcătură culturală comună precum si un demers etimologic.

Propun de asemenea, în acord cu spiritul transdisciplinar conform căruia culturile nu sînt decât măști în spatele cărora se află Umanul, să vorbim mai degrabă de o *competență transculturală*, care trebuie luată nu în sensul pe care i-l acorda Gisela Baumgratz ci în acela al lui Basarab Nicolescu si Christian Puren, drept domeniul valorilor universale ce traversează sau transcend toate culturile în logica tertului inclus. Si de vreme de omul istoric este si el o mască a Umanului, propun un demers care abordează domeniul extrem de vast al transculturalului plecând de la dimensiunea diacronică, si deci de la o competență istorică interogând în acelasi timp statutul epistemologique al istoriei si valoarea pedagogică a acesteia. Este vorba de a trăi o experiență interculturală bazată pe un demers propriu istoriei culturale (în sensul unei istorii a reprezentărilor culturale) folosind ca surse imagini picturale.

În capitolul 4 am încercat să definesc competența estetică virtuală trecând în revistă principalele contribuții ale istoriei artei și ale teoriei artei de care am luat cunoștință. Aceasta mi-a permis mai apoi să definesc tabloul drept obiect transdisciplinar.

Am plecat de la constatarea că în secolul 21 istoria artei nu poate să se reducă la o biografie de artiști și nici măcar la o analiză iconografică/ interpretare iconologică; ci trebuie să asume o misiune mai importantă pe care am putea să o numim *cognitio aesthetica*.

Am încercat să justific necesitatea și valoarea educației estetice : aceasta ne ratasează la realitate deoarece experiența estetică constituie un dat primar al relației noastre cu lucrurile, dezvoltă inteligența vizuală, reprezintă accesul la alfabetizarea vizuală, posedă excelență axiologică (triada platoniciană frumosul- binele-adevărul), contribuie la echilibrul psihologic al individului întrucât solicită atât latura sa rațională cât și latura sa emoțională, vizează formarea unui spirit critic, veritabilă frână în fața presiunilor ideologice și a efectelor modei, este un mijloc de depășire de sine, promovează *homo aestheticus* ca tip uman ce posedă în mod spontan atitudine estetică, permite învățarea condiției umane prin stimularea capacității de a investi sens experiențelor sale, deschide accesul către inconstientul colectiv grație studiului simbolurilor și al miturilor, contribuie la crearea de legături sociale prin tablourile citate de publicitate (*palimpseste iconice*), fac parte din identitatea noastră colectivă.

Astfel, reiese că competența estetică reunește biografia pictorilor (după Vasari și Arasse), alfabetizarea vizuală (Arnheim și Dondis) ba chiar gândirea vizuală (Arnheim), modelul ternar pre-iconografie- iconografie- iconologie (Panofsky), iconografia analitică (Arasse), dimensiunea socială a privirii (Francastel și Baxandal) și complementaritatea imagine picturală – alte imagini- text (Mitchel, Stoichita, Alpers). Sintetizând aceste aporturi, am putut identifica diferite nivele de realitate ale obiectului transdisciplinar « tablou » : fizic, psihic, social, cuantic, și de asemenea trei nivele de interacțiune între tablou și spectator: reprezentational, abstract și simbolic (Dondis și Panofsky) ce prezintă un paralelism perfect cu schema celor trei nivele de reprezentare Pinneau-Galvani.

Restituind tabloul contextului său, care este cel al unui muzeu de artă și al unui public concret, am încercat să definesc această competență estetică plecând de la practica muzeală. Nu doar muzeul de artă este un spațiu educațional având în vedere numeroasele instrumente pedagogice de care dispune (vizite ghidate, expoziții, dosare pedagogice pe suport hârtie sau on line, cursuri și conferințe, ateliere, seminarii de formare pentru profesori, publicații) unde am putut regăsi cele patru tipuri de integrare curriculară a conținuturilor de învățare dar însăși sala de curs poate fi considerată drept o dependentă a muzeului imaginar de care vorbea Malraux. Ca argument am relatat prima experiență transdisciplinară ce a avut loc într-un

muzeu de artă din România, pe care am propus-o de trei ori - din 2009 în 2011- unui public de fiecare dată diferit: mai întâi ca și conferință- vizită ghidată destinată unui public larg, apoi ca și seminar destinat stagiarilor muzeului de artă (formare profesională) și în cele din urmă unui public specializat - elevii mei de la Centrul Cultural Francez. Am luat în continuare un exemplu de document pedagogic aparținând muzeului imaginar – un film documentar din seria « Palettes » de Alain Jaubert – veritabilă referință în medierea muzeală și am avansat teza că își datorează succesul abordării sale transdisciplinare a operelor de artă.

Experiența este o componentă esențială a transdisciplinarității: am consacrat deci capitolul 5 relatării cursului transdisciplinar « Strategii de seducție » pe care l-am organizat la Centrul Cultural Francez din Cluj în vara lui 2011. Pe baza unor surse multiple – interviuri inițiale și finale, jurnale de învățare, jurnalul profesorului, evaluare constând în redactarea unui comentariu al unui tablou, chestionarul de evaluare finală – am întreprins analiza minucioasă a etapelor construirii unei competente estetice și a unei competente transculturale (prezentate în capitolul 1) precum și impactul educației transdisciplinare asupra participanților.

Concluzii

Am încercat să dovedesc că este posibil, în teorie și în practică, folosirea unei picturi figurative ca suport pentru construirea simultan a unei *competente estetice* – sursă inestimabilă de îmbogățire spirituală, al unei *competente transculturale* – tabloul fiind un martor privilegiat și un ghid în explorarea altei culturi – și de asemenea, în subsidiar, întrucât nu era un obiectiv explicit, al unei *competente lingvistice*, grație în special unei micro-competente lexico-culturale și a necesității de a verbaliza percepțiile și de a comunica cu ceilalți, specific unui demers didactic.

Această experiență educațională este fără nici o îndoială o mare reușită. Abordarea transdisciplinară este incontestabil extrem de bogată: participantele vorbesc de « plăcere », « provocare », « curiozitate » și « regretul că s-a sfârșit ». Profesoara a avut și ea lotul ei de descoperiri, de emoții, de satisfacții; întregul grup evoluează împreună.

În schimb este foarte costisitoare în termeni de timp consacrat proiectării curriculare, pregătirii resurselor înaintea fiecărei sedințe; profesorul fiind format el însuși în pedagogia tradițională, trebuie să facă eforturi considerabile nu doar pentru a aduna resurse extrem de variate și a le da o coerență, ci și pentru a veghea la buna desfășurare a cursului, a învinge obstacolele, a rămâne deschis și disponibil la valul de întrebări declanșat atunci când elevii încep să prindă gustul metodei, să poată să ofere răspunsuri...

Exceptând diferența de vârstă, grupul participantelor a fost foarte omogen : același sex, aceeași limbă maternă, același nivel cultural, am putea spune aproape aceeași profesie (medici, profesoare și un manager). Ar fi interesant de refăcut experiența cu un grup multicultural, în mediu endolingv.

Experiența pe care am relatat-o în aceste pagini rezumă zece ani de studii, de cercetări, de intuiții apărute în practică ce căutau o confirmare în plan teoretic. Astăzi « utopia transdisciplinară » a devenit realitate. Nu îmi mai amintesc cum era predarea unui curs înainte de transdisciplinaritate.

Bibliographie

i. Bibliographie principale

- Abdallah-Preteuille Martine, *L'éducation interculturelle*, Presses Universitaires de France, 1999.
- Alpers Svetlana, *L'art de dépeindre. La peinture hollandaise au 17e siècle*, Gallimard, 1990, trad. Jacques Chavy : *The Art of Describing: Dutch Art in the Seventeenth Century*, [1983].
- Arasse Daniel, *Le sujet dans le tableau. Essais d'iconographie analytique*, Flammarion, Paris, 1997.
- Arasse Daniel, *Nu vedeți nimic*, Grupul Editorial Art, 2008, trad. Laura Albuлесcu: *On n'y voit rien*.
- Ariès Philippe, Duby Georges et al., *Histoire de la vie privée*, Ed. Seuil, 1986 (vol. 3- De la Renaissance aux Lumières).
- Arnheim Rudolf, *Arte y percepción visual. Psicología del ojo creador*, Alianza Editorial, Madrid, (1999), trad. M.ª Luisa Balseiro: *Art and Visual Perception* [1974]
- Arnold Jane, *La dimensión afectiva en el aprendizaje de idiomas*, Cambridge University Press, Madrid, 2000, trad. Valero Alejandro : *Affect in Language Learning* [1999].
- Baxandall Michael, *L'œil du Quattrocento*, Gallimard, 1985, trad. Yvette Delsaut: *Painting and experience in fifteenth century Italy* [1972].
- Byram Michael, Fleming Michael, *Perspectivas interculturales en el aprendizaje de idiomas. Enfoques a través del teatro y la etnografía*, Cambridge University Press, Madrid, 2001, trad. José Parrondo et Maureen Dolan : *Language Learning in Intercultural Perspective: Approaches through Drama and Ethnography* [1998.]
- Bourdieu Pierre, Alain Darbel, *L'amour de l'art. Les musées d'art européens et leur public*, Les Editions de Minuit, Paris, 1969.
- De Pietro Jean-François, (2010) « Voyage spatio-temporal dans l'univers des mots : à propos de la place de l'étymologie dans la didactique du français et des langues étrangères », in *Babilonia*, 4, 36-41 http://publications.irdp.relation.ch/ftp/1301495986depietro_babylonia4_voyage_spatiotemporel.pdf.
- Deloche Bernard, « Le musée virtuel », in P.A. Mariaux, *L'objet de la muséologie*, Neuchâtel, 2005.
- Francastel Pierre, *Pictură și societate*, Meridiane, 1970, trad. Virgil Florea: *Peinture et société* [1965].
- Dondis Donis A., *La sintaxis de la imagen. Introducción al alfabeto visual*, Ed. Gustavo Gili, Barcelona, 1998, trad. Justo G. Beramendi: *A Primer of Visual Literacy*, [1973]
- Galisson Robert, « La culture partagée : une monnaie d'échange interculturelle » in *Lexiques* - numéro spécial *Le français dans le monde*, aout-septembre 1989.
- Galisson Robert, « Les palimpsestes verbaux : des actualisateurs et révélateurs culturels remarquables pour publics étrangers » in *Etudes de Linguistique Appliquée*, 97, Didier Erudition, 1995.
- Galisson Robert, « Où il est question de lexiculture, de cheval de Troie, et d'impressionnisme... » in *Etudes de Linguistique Appliquée*, 97, Didier Erudition/ janvier-mars 1995.

Hirtt Nico, *L'approche par compétences : une mystification pédagogique*, oct. 2009 in L'Ecole démocratique

<http://www.skolo.org/spip.php?article1095>

<http://www.skolo.org/spip.php?article1095>

<http://www.skolo.org/spip.php?article1096>

<http://www.skolo.org/spip.php?article1096>

<http://www.skolo.org/spip.php?article1097>

<http://www.skolo.org/spip.php?article1097>

<http://www.skolo.org/spip.php?article1098>

<http://www.skolo.org/spip.php?article1098>

<http://www.skolo.org/spip.php?article1099>

<http://www.skolo.org/spip.php?article1099>.

http://www.ceo-fipf.org/index.php?view=article&id=200%3Achristian-puren-enseigner-et-apprendre-les-langues-sur-un-mode-qui-change-avec-le-monde&option=com_content&Itemid=83

Jaubert Alain, *Palettes* (50 dvd + Livret « Palettes, l'histoire de la collection. » Interview d'A. Jaubert par Françoise Julien-Casanova et Françoise Docquier), Editions Montparnasse, 2001-2007.

Jonnaert Philippe, Moussadak Ettayebi et Rosette Defise, *Curriculum et compétences : un cadre opérationnel*, De Boeck, 2009.

Lepri Jean-Pierre « Vers une éco-éducation ? », Silence Nr. 367 avril 2009.

Malraux André, *Le musée imaginaire*, Gallimard, 2008 [1965].

May Roland, *Conservation du patrimoine et sciences : un dialogue nécessaire et complémentaire*

http://www.canalc2.tv/podcast/2005/ensps/mp3/ensps_271005_101232_may.mp3.

Mitchell William J.T., *Iconologie. Image, texte, idéologie*, Introduction, Avant-propos des traducteurs, Les Prairies ordinaires, Paris, 2009, trad. Maxime Boidy et Stéphane Roth [1986].

Mohen Jean Pierre, Michel Menu, Bruno Mottin, *Au cœur de la Joconde, Léonard de Vinci décodé*, Gallimard – Musée du Louvre, 2006.

Muresan Mirela, *Transdisciplinaritatea – De la un experiment spre un model didactic*, Ed. Junimea, Iași, 2010.

Nicolescu Basarab, *Noi, particula si lumea*, Polirom, Iași, 2002, trad. Vasile Sporici: *Nous, la particule et le monde* [1985].

Nicolescu Basarab, *Realitatea*, Ed. Curtea-Veche, 2009 trad. Simona Modreanu: *La Réalité*.

Nicolescu Basarab, *Transdisciplinaritatea – manifest*, Polirom, 1999, trad. H. M. Vasilescu : *La transdisciplinarité. Manifeste* [1996].

Panofsky Erwin, *Essais d'iconologie. Les thèmes humanistes dans l'art de la Renaissance*, Gallimard, 1967, trad. Claude Herbertte, Bernard Teyssède : *Studies in iconology* [1939].

Pauzet Anne, « Représentations picturales et imaginaire collectif » in *Etudes de Linguistique Appliquée- Revue de didactologie des langues-cultures*, 138 / 2005.

Pauzet Anne, *Peinture et culture partagée en didactologie des langues-cultures*, thèse de doctorat Sorbonne III, directeur Robert Galisson, 2003.

Popa Nicoleta Laura, Liviu Antonesei, Adrian Vicențiu Labăr, *Ghid pentru cercetarea educației*, Polirom, 2009.

Popenici Ștefan, *Pedagogia alternativă. Imaginarul educațional*, Polirom, Iași, 2001.

Puren Christian, « Enseigner et apprendre les langues sur un mode qui change avec le monde: l'exemple du passage de l'approche communicative à la perspective actionnelle »

Quintana Cabanas José-Maria, *Pedagogia estética*, Dykinson, Madrid, 1993.

Rosenberg Pierre, « On apprend à lire à l'école, on n'apprend pas à voir. Entretien » in *Le Monde de l'éducation*, 366 / fév. 2008, Le Monde, Paris.

Scavée Pierre & Pietro Intraivaia, *Traité de stylistique comparée. Analyse comparative de l'italien et du français*, Ed. CIPA Didier Bruxelles, 1979.

Schumann J., « La adquisición de lenguas segundas : la hipótesis de la pidginización » [1976] in Licerias Juana, *La adquisición de lenguas extranjeras: Hacia un modelo de análisis de la interlengua*, Visor, Madrid, 1992.

Stoichita Victor Ieronim, *L'instauration du tableau. Métapeinture à l'aube des Temps modernes*, Paris Méridiens Klincksieck, 1993.

Veyne Paul, *Cum se scrie istoria*, Ed. Meridiane, col. Biblioteca de artă, 1999, trad. Maria Carpov : *Comment on écrit l'histoire*, [1979].

Zarate Geneviève, *Enseigner une culture étrangère*, Hachette, Paris, 1986.

ii. Bibliographie secondaire

Baumgratz-Gangl Gisela, *Compétence transculturelle et échanges éducatifs*, Hachette F.L.E., Paris, 1993, trad. Daniel Malbert.

Bouché Henri et al., *Antropología de la educación*, Dykinson, Madrid, 1998.

Caillet Elisabeth, *A l'approche du musée, la médiation culturelle*, Presses Universitaires de Lyon, 1995.

Ciolan Lucian, *Invatarea integrata. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*, Polirom, Iași, 2008.

Deloche Bernard et Mairesse François, *Pourquoi (ne pas) aller au musée*, Aléas, Lyon, 2008.

Dufour Dany-Robert, « Malaise dans l'éducation – la fabrique de l'enfant post-moderne » in *Le Monde diplomatique*, novembre 2001 <http://www.monde-diplomatique.fr/2001/11/DUFOUR/15871>.

Durand Gilbert, *Les structures anthropologiques de l'imaginaire*, Dunod, Paris, 1992.

Ettayebi Moussadak, Renato Operti, Philippe Jonnaert, *Logique de compétences et développement curriculaire*, (sous la dir. de), L'Harmattan, 2008.

- Fernández Claudia, Sanz Marta, *Principios metodológicos de los enfoques comunicativos*, Fundación Antonio de Nebrija, Madrid, 1998.
- Frederic Chordá (1993), *Aprendiendo a mirar el arte*, Gobierno de Aragón & Diputación de Zaragoza
- Intravaia Pietro, « Pour une étiologie approfondie de l'erreur phonétique » in *Apprentissage d'une langue étrangère/seconde* Vol. 2, De Boeck Université, 2002.
- Jung Carl Gustav, *În lumea arhetipurilor*, Ed. Jurnalul literar, București, 1994, trad. Vasile Dem. Zamfirescu.
- Mitropoulou Eléni, *Discours télévisuels et médiation culturelle (le cas de« PALETTES ») Quels textes et quels savoirs ?*, thèse de doctorat, Université de Franche-Comté, 1997.
- Morin Edgar, *Les sept savoirs nécessaires à l'éducation du futur*, Seuil, 2000 & UNESCO, 1999.
- Noiriel Gerard & Roger Chartier, « Istoria culturală astăzi » in *Cărți și cititori în Franța Vechiului Regim*, Ed Meridiane, București, 1997, p. 5-16.
- Ory Pascal, « Qu'est-ce que l'histoire culturelle ? » in *L'Université de tous les savoirs*, Paris, Odile Jacob, 2002, p. 93-107 « Pour une histoire culturelle », Paris, 1998.
- Paul Patrick, Gaston Pineau, *Transdisciplinarité et formation*, coordonné par L'Harmattan, 2005.
- Poulot Dominique, *Une histoire des musées de France XVIIIe – XXe siècle*, Editions de La Découverte, Paris, 2005, chap. IV « Médiations : la logique de la réception » p. 141-191.
- Poulot Dominique, *Musées et muséologie*, Editions de La Découverte, Paris, 2005.
- Richards Jack C & Rodgers Theodore S., « La enseñanza de idiomas basada en competencias » in *Enfoques y métodos en la enseñanza de idiomas*, Cambridge University Press, 2003, *Approaches and Methods in Language Teaching* [1986].
- Rioux Jean-Pierre, *Pour une histoire culturelle*, 1997, Introduction. Un domaine et un regard, p. 7-18
- Van Zantem Agnès, *Dictionnaire de l'éducation*, PUF, 2008.
- Vovelle Michel, « Des mentalités aux représentations », in *Société et représentation*, Paris, 2001, p. 16-28.
- Vovelle Michel, « Histoires et représentations », in *L'histoire aujourd'hui*, Editions Sciences Humaines, Paris, 1999, p. 45-49.
- Welger-Barboza Corinne, *Le patrimoine à l'ère du document numérique. Du musée virtuel au musée médiathèque*, L'Harmattan, Paris, 2001.
- Zarate, *Représentations de l'étranger et didactique*, Didier, Paris, 1993
- * Cadre Européen Commun de Référence pour les langues : apprendre, enseigner, évaluer, Conseil de l'Europe, 2000 - « Les compétences de l'apprenant/utilisateur » .

iii. Bibliographie générale

- Arasse Daniel, *Le détail. Pour une histoire rapprochée de la peinture*, Flammarion, coll. Champs arts, 1996.
- Arnheim Rudolf, *La pensée visuelle*, Flammarion, 1976, trad. Claude Noël, Marc Le Cannu : *Visual Thinking* [1969].
- Barbier René, « Vers une éducation transversale » in *Rencontres Transdisciplinaires N° 18 – « Expériences d'éducation transdisciplinaires »*, CIRET, Paris.
- Barlogeanu Lavinia, *Psihopedagogia artei: educatia estetica*, Polirom, Iași, 2001.
- Beacco, Jean-Claude, *Les dimensions culturelles des enseignements de langue. Des mots aux discours*, Hachette, Paris, 2000.
- Benoit Christine, Paméla Grimaud, Claude Badet, Elisabeth Mognetti et Roland May, « De la restauration à l'exposition : à la recherche de sens et de cohérence. », *CeROArt*, 5 | 2010, [En ligne], mis en ligne le 14 avril 2010. URL : <http://ceroart.revues.org/index1422.html> . Consulté en septembre 2010.
- Bernard Noël, *Les peintres du désir*, Belfond, Paris, 1992.
- Bologne Jean Claude, *Histoire de la conquête amoureuse. De l'Antiquité à nos jours*, Ed. du Seuil, Paris, 2007.
- Buendía Perni M.ª Angeles, Lucha Cuadros Rosa M.^a, Bueno Olivares María, González-Novo Sánchez Manuel (2004), « Picasso: una propuesta didáctica para llevar la cultura a la clase de E/LE » en *Frecuencia L*, julio 2004, p. 22-25.
- Bussagli Marco, *Le corps – anatomie et symboles. Repères iconographiques*, Hazan, Paris, 2006, trad. Jacques Bonnet.
- Cadet Christiane, René Charles, Jean-Luc Galus, *La communication par l'image*, Nathan, (1990), 2006.
- Carrillo De Albornoz José Miguel, Béatrice De Orléans, *Entender de arte y antigüedades*, Ed. Belacqua, 2004.
- Champy Philippe, Étévé Christiane, *Dictionnaire encyclopédique de l'éducation et de la formation*, Nathan Université, Paris, 2005.
- Chartier Roger, « Les représentations du passé, entretien avec Roger Chartier », p. 15-19.
- Chatué Jacques, *Epistémologie et transculturalité. Le paradigme de Lupasco. Tome 1*, L'Harmattan, 2009 (Chap. 4 Convergences transculturelles et difficultés).
- Chollet Isabelle, Jean-Michel Robert, *Les expressions idiomatiques. Précis*, CLE International, 2008
- Claude Marie- Sylvie, Geneviève di Rosa, *Quand se rencontrent littérature et arts plastiques*, SCEREN, CRDP Académie de Créteil, 2006 (livre + CD-ROM).
- Cohen Cora, *Quand l'enfant devient visiteur : une nouvelle approche du partenariat Ecole / Musée*, L'Harmattan, 2001.
- Comar Pierre, *Les images du corps*, Gallimard, 1993.
- Cuevas Fernández María Victoria, *Itinerarios : El papel de la burguesía*, Thyssen-Bornemisza, 2001.

Cuevas Fernández María Victoria, *Itinerarios : Los espacios de la vida diaria*, Thyssen-Bornemisza, 2001.

Cuevas Fernández Victoria, Matilde Muñoz Peraita, Mª José Zapatero Molinero, *Maestros renacentistas y barrocos del museo Thyssen-Bornemisza*, Fundación Colección Thyssen-Bornemisza, Ministerio de Educación y Cultura Subdirección General de Formación del Profesorado, Fundación Caja Madrid, Madrid, 1996.

Cuzin Jean-Pierre, Pierre Rosenberg, Jacques Thuillier, *Catalogue de l'exposition Georges de la Tour*, Réunion des Musées Nationaux, Paris, 1997.

Dagognet François, *Le musée sans fin*, Ed. Champ Vallon, Macon, 1993.

Davallon Jean, *L'exposition à l'œuvre. Stratégies de communication et médiation symbolique*, L'Harmattan, Paris, 1999.

David Lowenthal, *Trecutul e o țară străină*, Curtea Veche, București, 2002, trad. Radu Eugeniu Stan.

Deloche Bernard, *Une esthétique expérimentale. Contribution à la théorie de l'attribution*, LAMPAS Laboratoire d'analyse morphologique des productions d'art par la statistique - Université Lyon III, Lyon, 1992.

Demougin Françoise, « Groupement de textes filmiques autour de 'la rencontre amoureuse' » in *Le Français dans tous ses états*, N° 26 : *Image et enseignement du français*, 2001, CRDP Languedoc-Roussillon.

Doussot Joëlle Elmyre, « Les instruments de musique dans la peinture baroque » in *Dossier de l'Art* hors série nr. 82 déc. 2001/janv. 2002.

Duby Georges, « L'histoire culturelle », in *Pour une histoire culturelle*, 1997, p. 427-432.

Dupuis Marc, « Le musée, atout majeur des arts à l'école » in *Le Monde de l'Éducation*, 366 / février 2008.

Elkins James, « Why don't Art Historians attend Aesthetic Conferences ? » in *Art History versus Aesthetics*, edited by James Elkins, Routledge Taylor & Francis Group, 2006.

Gadamer Hans-Georg, *Adevar si metoda*, vol. 1, Teora, Bucuresti, 2001, trad. Gabriel Cercel, Larisa Dumitru, Gabriel Kohn, Călin Petcana, [1960].

Galard Jean, *Le regard instruit. Action éducative et action culturelle dans les musées*. Actes du colloque organisé au Louvre le 16 avril 1999, La Documentation française, 2000.

Gil Guerra Carmen, *Nexos. Actividades de cultura y civilización españolas*, SGEL, Madrid, 2000.

Giorgi Rosa, *Les saints. Repères iconographiques*, Hazan. Guide des arts, 2003 trad. Dominique Férault.

Glicenstein Jérôme, *L'art : une histoire d'expositions*, Presses Universitaires de France, Paris, 2009.

Houpt Simon, *Tableaux volés*, Editions Stéphane Bachès, traduction : Annick et Roger Stevenson: *Museums of the Missing : Inside the High-Stakes World of Art Theft*, [2006].

Impeluso Lucia, *Dieux et héros de l'Antiquité. Repères iconographiques*, Hazan. Guide des arts, 2003 trad. Valérie Julia.

Impelluso Lucia, *La Nature et ses symboles. Repères iconographiques*, Hazan , Guide des arts, 2003 trad. Dominique Férault.

Isabelle Baudino, *La peinture d'histoire à la Royal Academy of Arts de Londres (1768-1836)*

http://www.ufr-anglais.univ-paris7.fr/COLLOC_CHV/ACTES/Art%26Nation/index.html+ut+pictura+historia.

Jadoulle Jean-Louis, Martine Delwart et Monique Masson, *L'histoire au prisme de l'image. I. L'historien et l'image fixe*, Université Catholique de Louvain, 2002.

Jaubert Marie-José, Alain Jaubert, *Lignes, formes, couleurs*, Palette Productions, Le Musée du Louvre et CNRS Images/Média, 2003 (*Sous l'image : les secrets bien gardés de la couche picturale ; Support. L'invention du tableau*).

José Javier Leon, « El aula de cultura española para estudiantes estadounidenses » in *Forma*, N° 4, SGEL, Madrid, 2002.

Kinner Aline, Dominique Leglu, David Larousserie : « La Joconde livre ses secrets » in *Science et avenir*, novembre 2006.

Lakoff George, Mark Johnson, *Les métaphores dans la vie quotidienne*, Minuit, 1985 trad. Michel de Fornel, [1980].

Laneyrie-Dagen Nadeije, *Pictura - din tainele atelierelor*, Enciclopedia RAO, 2005, trad. Denia Mateescu: *Lire la peinture*.

Lemoine Patrick, *Séduire. Comment l'amour vient aux humains*, Ed. Robert Laffont, 2004.

Lupasco Stéphane, *Logique et contradiction*, Presses Universitaires de France, Paris, 1947 (Chap. III La logique de l'art ou l'expérience esthétique, p. 161-185).

Lussier Denise, « Domaine de référence pour l'évaluation de la compétence culturelle en langues » in *Etudes de Linguistique Appliquée*, 106 / avril-juin 1997.

Mairesse François, *Le musée temple spectaculaire*, Presses Universitaires de Lyon, 2002.

Martín Esgueva Juan Ramón, "Buñuel, Lorca, Dalí y el siglo XX español en el aula de E/LE", in *Cuadernos Cervantes de la Lengua Española* n° 31/ 2001, p. 30-38.

May Roland, « Patrimoine(s) et Conservation-Restauration(s) », *CeROArt*, 4 | 2009, [En ligne], mis en ligne le 14 octobre 2009. URL : <http://ceroart.revues.org/index1235.html> . Consulté en septembre 2010.

Moniot Henri, *Didactique de l'histoire*, Nathan, Paris, 1993 (Chap. 2-« Qu'est-ce qu'une discipline scolaire ? », 4-« La connaissance historique », 11-« Autour du document »).

Moreno Ana, *Modigliani y su tiempo. Guía didáctica*,

http://www.educathyssen.org/fileadmin/plantilla/recursos/Secuencias/Guia_Modigliani.pdf.

<http://www.museothyssen.org/microsites/exposiciones/2008/Modigliani/>

Morin Nicole, *Artémot Ecrit. Interactions arts plastiques et apprentissage de la langue, de la maternelle au lycée... et pourquoi pas... ailleurs*, Centre Régional de Documentation Pédagogique de Poitou-Charentes, 1996.

Morin Nicole, *L'autre et l'art*, Centre Régional de Documentation Pédagogique de Poitou-Charentes, 2001.

Mozart Wolfgang Amadeus & Da Ponte, *Don Giovanni*.

Nicolescu Basarab, *Teoreme poetice*, Junimea, Iași, 2007, trad. L. M. Arcade : *Théorèmes poétiques*.

Opreescu George, *Studii asupra tezaurului restituit de U.R.S.S.*, Editura Academiei R.P.R., 1958.

Pars Hans, *La vie dangereuse des œuvres d'art*, Hachette, Paris, 1958, trad. Nathalie Gara : *Noch leuchten die bilder*.

Pasquinelli Barbara, *Le geste et l'expression. Repères iconographiques*, Hazan, Paris, 2006, trad. Claire Mulkai.

Pouget Anne, *Le pourquoi des choses. Origine des mots, expressions et usages curieux*, Le Cherche midi, Paris, 2006, vol. 1, 2, 3.

Pouivet Roger, *L'ontologie de l'œuvre d'art*, Ed. Jacqueline Chambon, Nîmes, 1999 (chapitres Introduction, Cas épineux d'identité des œuvres d'art).

Raisky Claude, Michel Caillot, *Au-delà des didactiques, le didactique. Débat autour de concepts fédérateurs*, De Boeck Université, Paris Bruxelles, 1996.

Robert Jean-Pierre, *Dictionnaire pratique de didactique du FLE*, Ophrys, Paris, 2008.

Rougemont Denis de, *Les mythes de l'amour*, Gallimard, 1967.

Ruiz Zapata Ana Maria, *Itinerarios : Los interiores domésticos*, Thyssen-Bornemisza, 2001.

Saracut Cristina, *Reprezentarea operei de arta in textul literar. Problema ekphrasis-ului in romanul contemporan*, thèse de doctorat, Université Babes-Bolyai Cuj-Napoca, 2007.

Schaer Roland, *L'invention des musées*, Découverte Gallimard Réunion des Musées Nationaux, 1993.

Schärer Martin, « La relation homme – objet exposée: théorie et pratique d'une expérience muséologique », in *Publics & Musées* n° 15, janvier-juin, Presses Universitaires de Lyon, 1999.

Sheriff Mary, « A rebours. Le problème de l'histoire dans l'interprétation féministe » in *Où en est l'interprétation de l'œuvre d'art ?* dir. Régis Michel, Ecole Nationale Supérieure des Beaux-Arts, Paris, 2000, trad. George Monny, p. 205-237.

Thinness-Demel Jutta, Roberto Hernáiz Landáez, Arlette Thys, Brian Martin « Musées, bibliothèques et patrimoine culturel: démocratiser la culture »
http://www.unesco.org/education/uie/confintea/pdf/Fra_7b.pdf.

Thuillier Jacques, *Tout l'œuvre peint de Georges de La Tour*, Flammarion, Paris, 1985.

Turchet Philippe, *Limbajul trupului si puterea de seductie. Cum sa-ti înțelegi interlocutorul cu ajutorul sinergologiei*, Polirom 2006, trad. Dana Ligia Ilin : *Les codes inconscients de la séduction. Comprendre son interlocuteur grâce à la synergologie*, [2004].

Walter Benjamin, *L'œuvre d'art à l'époque de sa reproductibilité technique*, Editions Allia, Paris, 2004, trad. Maurice de Gandillac, Rainer Rochlitz : *Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit* [1939].

Wendy Beckett Sœur, *Histoire de la peinture*, Solar, Paris, 1995 trad. Daniel Alibert-Kouraguine, Gisèle Pierson: *The story of painting*, [1994].

Zarate Geneviève, *Représentations de l'étranger et didactique des langues*, Didier, 1993.

Zuffi Stefano, Marco Bussagli, *Arte e erotismo*, Electa, 2001.

Zuffi Stefano, *Le Nouveau Testament. Repères iconographiques*, Hazan. Guide des arts, 2003, trad. Dominique Férault.

* « L'histoire aujourd'hui », Editions Sciences Humaines, Paris, 1999.

* « Maurice Quentin de La Tour, pastelliste des Lumières » in Dossier de l'Art n° 111 / 2004.

* Dossier « Autour du Portrait » http://www.franparler.org/fiches/art_sommaire.htm.

* Dossier « Leçons pour penser et apprendre le monde » in Le Monde de l'Education, 371, juillet-août 2008.

* Dossier « Penser les savoirs du XXIe siècle » in Le Monde de l'Education, 349, juillet-août 2006.

* Dossier de presse Musée Fabre: « Jean Raoux, virtuose et sensuel ».

[http://museefabre.montpellier-](http://museefabre.montpellier-agglo.com/pdf.php?filePath=var/storage/original/application/05d8ba8e22fba3cd85104a8106f72734.pdf)

[agglo.com/pdf.php?filePath=var/storage/original/application/05d8ba8e22fba3cd85104a8106f72734.pdf](http://museefabre.montpellier-agglo.com/pdf.php?filePath=var/storage/original/application/05d8ba8e22fba3cd85104a8106f72734.pdf)

* Educacion y museos. Actas del I congreso, Museo Thyssen-Bornemisza, 2008.

[http://www.educathyssen.org/fileadmin/plantilla/recursos/Investigacion/Congreso/Actas_ICongreso_t](http://www.educathyssen.org/fileadmin/plantilla/recursos/Investigacion/Congreso/Actas_ICongreso_total.pdf)
[otal.pdf](http://www.educathyssen.org/fileadmin/plantilla/recursos/Investigacion/Congreso/Actas_ICongreso_total.pdf)

* Le français dans le monde, nr. 336 / nov-dec. 2004, Clé International.

* Le musée se découvre à l'hôpital, livret-catalogue, Musée des beaux-arts Angers, 2007.

* Louvre. Le tableau du mois n° 169 : « *La Liseuse* de Jean Raoux ».

[http://www.louvre.fr/media/repository/ressources/sources/pdf/src_document_57662_v2_m565775698](http://www.louvre.fr/media/repository/ressources/sources/pdf/src_document_57662_v2_m56577569831291048.pdf)
[31291048.pdf](http://www.louvre.fr/media/repository/ressources/sources/pdf/src_document_57662_v2_m56577569831291048.pdf)

* Video : le musee se decouvre a l'hospital

<http://www.musees.angers.fr/les-musees/hors-les-murs/index.html>.

http://ro.wikipedia.org/wiki/Tezaurul_Rom%C3%A2niei

<http://screencircles.wordpress.com/2008/01/03/lhomme-de-vitruve/>

<http://www.don-juan.net/francais/espagne/le17synopsis.htm>

<http://www.educathyssen.org>

<http://www.itcnet.ro/history/archive/mi2001/current5/mi15.htm>

http://www.louvre.fr/templates/llv/flash/marquise_pompadour/marquise_pompadour_acc_fr_FR.html

[http://www.scribd.com/doc/17718067/Basarab-Nicolescu-VERS-UNE-EDUCATION-](http://www.scribd.com/doc/17718067/Basarab-Nicolescu-VERS-UNE-EDUCATION-TRANSDISCIPLINAIRE#archive_trial)
[TRANSDISCIPLINAIRE#archive_trial](http://www.scribd.com/doc/17718067/Basarab-Nicolescu-VERS-UNE-EDUCATION-TRANSDISCIPLINAIRE#archive_trial)

iv. Bibliographie spéciale

« 1821-1918 : Un siècle de relations franco-roumaines au musée d'art de Cluj-Napoca »

- Angoso de Guzman D., C. Bernardez Sanchis, B. Fernandez Ruiz, A. Llorente Hernandez, *Las técnicas artísticas. Libros y Cuadernos de actividades*, Museo Thyssen-Bornemisza / Akal, 2005
- Breuille Jean-Philippe, « L'École de Barbizon » in *L'Art du XIXe siècle*, sous la direction de Larousse, 1993
- Cârneli Magda, « Cézanne et la peinture roumaine de l'entre-deux-guerres » in Augustin Ioan, *Influences françaises dans l'architecture et l'art de la Roumanie des XIXe et XXe siècles*, Institutul Cultural Român, Universul, București, 2006
- Conrad Jean-Yves, *Paris, capitala... României. Ghid al plimbărilor insolite pe urmele românilor celebri din Paris*, Editura Junimea, 2006, trad. Elisabeta Balint: *Roumanie, capitale... Paris. Guide des promenades insolites sur les traces des Roumains célèbres de Paris* [2005]
- Djuvara Neagu, *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne*, Humanitas, 1995, trad. Maria Carpov
- Drăguț Vasile, *Nicolae Dărăscu*, Editura Meridiane, București, 1966
- Eliade Pompiliu, *De l'influence française sur l'esprit public en Roumanie. Les origines. Étude sur l'état de la société roumaine à l'époque des règnes phanariotes*, Paris, E. Leroux, 1898
- Firuță Corina, Cori Simona Ioan, *Ioan Andreescu*, Alcor Edimpex SRL, București, 1997
- Florea Vasile, *Istoria artei românești*, București-Chișinău, Ed. Litera Internațional, 2007
- Lacotte Michel, Jean-Pierre Cuzin, « L'École de Barbizon » in *Dictionnaire de la peinture*, Larousse, 1991
- Lascu Gheorghe, *Imaginea Franței la românii din Transilvania până în anul 1918*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000
- Nanu Adina, *Theodor Pallady*, Editura Meridiane, București, 1963
- Popescu Mircea, *Nicolae Grigorescu*, Editura Meridiane, București, 1962
- Țurcanu Florin, *Modèle français et expériences de la modernisation. Roumanie, 19e-20e siècles*, Institutul Cultural Român, Universul, București, 2006
- Vodă-Căpușan Maria, Marina Mureșanu-Ionescu, Liviu Malița, *Dictionnaire des relations franco-roumaines. Culture et francophonie*, Editura Fundației pentru Studii Europene. Cluj-Napoca, 2003

v. Conférences, séminaires, stages

Conférences

- Colloque « A la confluence des deux cultures – Lupasco aujourd'hui », Paris, 2010
- Basarab Nicolescu, « Sciences, arts et imaginaire » mars 2010
- Lepri Jean-Pierre « Vers une éco-école », Paris, France, 2010
- Danièle Bloch « Montparnasse: le Paris cosmopolite », Paris, 2010

Séminaires

Muséologie, Université Paris 1 Panthéon – Sorbonne

- « Histoire des musées »
- « Muséographie de collection ou d'exposition »
- « Culture numérique et œuvre d'art »
- « Net-Art »
- « Conservation préventive »
- « Visual studies »

Didactique de l'art, Musée du Louvre, Paris

- « Art et langues au musée à partir du portrait »
- « Le mythe d'Apollon – approche interdisciplinaire »

Pédagogie

- Centre de Réflexion pour une Education Authentique, Mazille, France

Interculturel

- Séminaires Transform', Université de Nantes

Cours

Histoire de l'art à l'Ecole du Louvre :

- « Paris au Grand Siècle, ou la vie dans la capitale au XVIIème siècle », 2008
- « Voir pour croire : la représentation du divin dans l'art de la Renaissance italienne », 2009
- « Le bain et le miroir. Soins du corps et cosmétiques à la Renaissance », 2009
- « Du parchemin au lutrin »
- « L'érotisme »

Image filmique au Centre Culturel Français Cluj

- « Analyse de l'image à travers un panorama du cinéma francophone »

Stages

- Pédagogie de la médiation culturelle, Université Catholique de l'Ouest - CIDEF, Angers & Musées d'Angers
- Recherche, Université de Nantes

vi. Publications

Oltean Dana, « Une expérience transdisciplinaire d'éducation esthétique » in *Culture et musées*, ISSN: 1766-2923, *în curs de publicare*

Oltean Dana, « De la compétence esthétique à la compétence transculturelle – l'approche transdisciplinaire dans la didactique des langues-cultures » in Actes du colloque „Art, interculturel et didactique des langues-cultures” Angers, *în curs de publicare*

Oltean Dana (2009) « Artă pentru tămăduirea sufletului » in *Viața medicală*, nr. 12, anul XXI, 20 martie 2009, p. 4.

- o Articole/ studii publicate pe pagina web *Musélangues – Laboratoire d'éducation transdisciplinaire* www.lewebpedagogique/muselangues.com :

Oltean Dana (2010), « Expérience transdisciplinaire au musée » (35 pagini)

Oltean Dana, Vlad Cristina (2010), « Construire une compétence transculturelle : *Déchiffrons nos portraits*. Fiche pédagogique » (20 pagini)

Oltean Dana (2011), « Développer la compréhension d'un document vidéo : *Le musée se découvre à l'hôpital*. Fiche pédagogique » (7 pagini)

Oltean Dana (2011), « Atelier transdisciplinaire : *Stratégies de séduction*. Exposition virtuelle » (22 pagini)

Oltean Dana (2011), « Développer la compréhension d'un document vidéo : *Palettes. La Liberté guidant le peuple*. Fiche pédagogique » (4 pagini)

Oltean Dana (2011), « Le secret du succès des *Palettes* d'Alain Jaubert ou la fascination de la transdisciplinarité » (10 pagini)

Oltean Dana (2011), « *Hypostases de l'humain* : l'approche transdisciplinaire comme stratégie motivationnelle pour apprendre une langue étrangère à travers les contes » (7 pagini)

Oltean Dana (2011), Recenzie: « *Transdisciplinaritatea. De la un experiment spre un model didactic* »

Thèse rédigée grâce à une bourse **POSDRU/6/1.5/S/4**

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI ȘI
PROTECȚIEI SOCIALE
AN/POSDRU

Fondul Social European
PCS DRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI,
CERCETĂRII,
TINERETULUI
ȘI SPORTULUI
OIPOSDRU

UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ
ȘI FARMACIE
"I. I. MELESCU" BUCUREȘTI